

Retouradres: Postbus 4, 4760 AA Zevenbergen

Ministerie van Economische Zaken en Klimaat
Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
Nationaal Plan Energiesysteem
energiesysteem@rvo.nl

Verzenddatum
15-09-2023

Ons kenmerk
1009709

Uw kenmerk
Uw kenmerk

Behandeld door
S. Eland, Team Ruimtelijke en
Economische Ontwikkeling

Onderwerp Reactie op concept-Nationaal Plan Energiesysteem (NPE)

Geachte lezer,

Met veel waardering en een buitengewone interesse hebben wij kennisgenomen van het concept van het Nationaal Plan Energiesysteem (NPE). U heeft grondig werk verricht en duidelijke keuzes gemaakt voor de toekomst van Nederland. Graag reageren wij op het concept-NPE om aan te geven welke gemeentelijke belangen bij de verdere uitwerking van het NPE aandacht verdienen.

Onze positie

De energie-infrastructuur wordt de komende decennia radicaal omgebouwd en uitgebreid. Zoals in iedere gemeente wordt ook in Moerdijk de lokale energie-infrastructuur fors uitgebreid en verzaamd. Wij signaleren bovendien dat Moerdijk steeds meer gezien wordt als te ontwikkelen energieknooppunt van nationaal en regionaal belang. Voor de realisatie van energie-infrastructuur van nationaal en regionaal belang wordt een omvangrijke additionele ruimteclaim geformuleerd in het ontwerp-Programma Energie Hoofdstructuur (PEH), geconcentreerd rond het (zee)haven- en industrieterrein Moerdijk. De hoofdkeuzes die gemaakt worden in het NPE zijn daarin sterk sturend.

Wij onderkennen het belang van de verduurzaming en de nationale en regionale opgaven rond energie- en grondstoffen-infrastructuur maar maken ons zorgen over de impact op de leefbaarheid voor onze inwoners. In 2013-2014 heeft een intensieve en impactvolle discussie plaatsgevonden over de leefbaarheid van het dorp Moerdijk. Hierbij heeft de adviescommissie Nijpels gepleit voor een principiële en fundamentele discussie over de toekomst van het dorp. Deze discussie is gevoerd en heeft geleid tot de bestuurlijke afspraak tussen gemeente, Havenbedrijf Moerdijk en provincie Noord-Brabant over een leefbaar en toekomstbestendig perspectief voor onze inwoners. Hierbij is afgesproken dat ontwikkeling van het haven- en Industriegebied zal plaatsvinden in balans met de omgeving. Dit is verankerd in de Havenstrategie Moerdijk.

Ten aanzien van de ontwikkeling van Moerdijk tot energieknooppunt van nationaal en regionaal belang houden wij vast aan deze afspraak en sluiten wij aan bij dezelfde randvoorwaarden:

- Structurele waarborging van een leefbaar en toekomstbestendig perspectief voor de inwoners in onze steden en dorpen.
- Alle ontwikkeling moet plaatsvinden in balans met de omgeving.

Omdat wij voorzien dat de realisatie van energie-infrastructuurprojecten een lange doorloop kent en de aanwezigheid van de energie-infrastructuur lange termijn effecten kan hebben op de leefbaarheid, pleiten wij er voor om met het rijk tot lange termijn afspraken te komen over samenwerking en compensatie.

Integraliteit en realisme

Het NPE beschrijft dat het energiesysteem in zorgvuldige afweging met andere functies en opgaven vormgegeven en ingepast moet worden. Gezien onze hierboven beschreven positie mag het geen verrassing zijn dat wij dat voornemen van harte steunen.

In het NPE wordt er een aantal belangrijke richtinggevende uitgangspunten beschreven. De realistische afweging of al die uitgangspunten ook samen kunnen gaan, ontbreekt echter. Hoe haalbaar is het streven naar een betaalbaar energiesysteem, met een groot economisch verdienvermogen, dat ook voldoende veilig is en geopolitiek verantwoord, én dat past in de beperkt beschikbare ruimte zonder lokaal tot een verslechtering van de leefomgeving te leiden?

Dat het kabinet daarbij wil sturen op de hoogste maatschappelijke waarde klinkt logisch, maar baart ons tegelijk zorgen. Immers zou het mondiale belang om te komen tot verduurzaming dan een bedreiging kunnen worden voor het lokale belang van leefbaarheid. Zeker in de context van de sturing op efficiënte energie-infrasystemen kan dit gaan botsen met een zorgvuldige inpassing in de lokale leefomgeving.

Er wordt in het NPE ook erkend dat er locaties zijn waar dit in de toekomst kan gaan knellen en dat daar samen met decentrale overheden en omgeving aan een integrale aanpak wordt gewerkt. Hiermee hebben we in onze regio samen met gemeenten Geertruidenberg en Drimmelen, de provincie Noord-Brabant en de ministeries van EZK, BZK en I&W recent een voortvarende start gemaakt, via de Ontwerptafel Powerport Moerdijk. Een en ander zoals besloten in het BO Leefomgeving van juni 2023 (zie ook de kamerbrief 2023-0000368287).

Onze eerste inzichten en ervaringen zijn dat het -naast de ruimtelijke en functionele afwegingen en prioritering- ook gaat om het maken van goede en concrete afspraken over maatregelen en investeringen om toenemende druk op de ruimte en leefbaarheid te compenseren. Want waar de druk lokaal toeneemt in het (inter)nationale maatschappelijke belang van verduurzaming, zijn ook extra ingrepen nodig om de leefbaarheid op niveau te houden. Het ligt voor de hand om hierbij een koppeling te maken met andere maatschappelijke opgaven in het gebied die om oplossing vragen. We ervaren zowel in het proces van de ontwerptafel als in de individuele RCR-projecten die nu reeds in procedure zijn, dat dit nog lang niet vanzelfsprekend is. De ontwikkeling van het toekomstig energiesysteem kent momenteel nog een zeer sterke sectorale sturing. Het NPE kan aan kracht winnen als de houdbaarheid van de richtinggevende hoofdkeuzes nog wordt onderworpen aan een integraliteitstoets, alvorens deze worden vastgesteld. Wij vinden het daarom niet meer dan logisch dat, net zoals op het schaalniveau van de genoemde Ontwerptafel, ook op het schaalniveau van dit NPE integraal wordt samengewerkt tussen de diverse ministeries, met name met BZK en I&W.

Richtinggevende hoofdkeuzes

1. Maximaal aanbod

Bij de keuze om uit te gaan van de hoogste vraagscenario's mist de eerdergenoemde realiteitscheck of deze keuze wel haalbaar is binnen het draagvlak van ons land. Een heldere onderbouwing van deze sterk sturende keuze lijkt bovendien te ontbreken in het NPE en haar bijlagen. Daarmee wordt de indruk gewekt dat economisch verdienvermogen boven alle andere aspecten wordt gesteld. Het NPE zou van meer realisme en integraliteit getuigen, als er ook in beeld gebracht wordt in welke mate het stellen van limieten aan energieverbruik voor economisch verdienvermogen zal leiden tot meer of minder knelpunten op de andere aspecten. Het stellen van grenzen aan toekomstige energievraag heeft immers een directe relatie met de hoeveelheid energie-infrastructuur die er in Nederland nodig is. Pas dan kan een echt integrale afweging gemaakt worden tussen economie, leefbaarheid, veiligheid, ecologie etc.

2. Energiebesparing

Een uitstekend uitgangspunt. Hier ontbreken echter, in relatie tot onze reactie op de eerste hoofdkeuze, grenzen aan het maximale energieverbruik van toekomstige economische activiteiten, waarmee kan worden afgewogen of we die binnen Nederland wel of niet willen faciliteren. Als willekeurig voorbeeld de snelle opkomst van datacenters in de afgelopen jaren, die op een paar hectare evenveel elektriciteit verbruiken als een middelgrote stad. Energiebesparing is zeker belangrijk, maar sturing op energieconsumptie van nieuwe economische activiteiten is minstens net zo relevant.

Zeker als uit de eerste hoofdkeuze blijkt dat we maximaal in gaan zetten op voldoende aanbod. Een dergelijk sturend principe missen we nog in het NPE.

3. Verdelen bij schaarste

De keuze om waterstof slechts in de gebouwde omgeving en landbouw toe te passen als sluitstuk is helder. In de praktijk ervaren we echter dat er bij de gemiddelde bewoner en ondernemer veel hogere verwachtingen zijn van waterstof voor hun eigen energietransitie. Er is in de media immers veel aandacht voor de waterstofproeftuinen, waar nu al wel geëxperimenteerd wordt met waterstofketels etc. Dit ondermijnt het draagvlak voor andere alternatieven. We vragen u dan ook met klem om duidelijke communicatie richting de maatschappij, waarin duidelijk wordt geschetst dat waterstof niet de toekomst is voor 99% van de huishoudens.

Onder de noemer synthetische brandstoffen wordt gesteld: "Het kabinet kiest er in dit NPE voor om – binnen de mogelijkheden van het energiesysteem – ruimte te bieden aan de industrie in Nederland om te verduurzamen en waarde te creëren." Dit getuigt van het besef dat het niet haalbaar is om alle energie-intensieve industrie tot in het oneindige te faciliteren. Toch leidt dit in het vervolg van de tekst slechts tot een mogelijke beperking van de productie van synthetische brandstoffen, die nog verder onderzocht moet worden. De vervanging van aardgas en andere fossiele brand- en grondstoffen die gebruikt worden in de bestaande energie-intensieve industrie door elektriciteit of groene waterstof (en alternatieven) hebben minstens net zo'n grote impact op de ontwikkeling van het energiesysteem. Voor die bestaande industrie wordt echter niet de vraag gesteld of dat nog wel passend is in het toekomstige energiesysteem en in de daarvoor beperkt beschikbare ruimte. De energie- en grondstoffentransitie in Nederland zijn gebaat bij een duidelijke visie op de waardeketens van de toekomst. We vragen dan ook om meer scherpte in waar de systeemgrenzen komen te liggen.

In het kader van een duurzame warmtevoorziening wordt een belangrijke rol voorzien voor geothermie. In het huidige stelsel onder de Mijnbouwwet ontbreekt echter een afweging of de beschikbare geothermie wel op de meest efficiënte én rechtvaardige wijze wordt verdeeld. Grote ondergrondse doubletten worden toegewezen aan één producent, waarna andere belanghebbenden geen toegang meer hebben tot deze warmte. En dat voor zeer lange periodes. Een vergunning wordt immers afgegeven voor een periode van tientallen jaren. Het doublet heeft na de productieperiode bovendien nog een veel langere regeneratietijd voordat het weer opnieuw warmte kan leveren. Wij vragen in het NPE daarom ook aandacht voor de ordende principes en het verdelingsvraagstuk van deze schaarse warmte. Als gemeente hebben we onvoldoende positie in het speelveld om daar zelf op te acteren.

4. Internationale samenwerking

Geen opmerkingen.

5. Samen sturen

Bij (bewoners)participatie en burgerbetrokkenheid in lokale initiatieven wordt veelal uitgegaan van financiële deelname aan projecten. Dit betekent dat bewoners ook risico's lopen. Vaak financiële risico's, maar ook bijvoorbeeld het risico op een koud huis in de winter als de experimentele collectieve warmtevoorziening toch niet goed functioneert. Dat schuurt in de praktijk vaak met de terechte constatering dat stabiliteit voor burgers en bedrijven van belang is. Dit gegeven weerhoudt veel bewoners en bedrijven ervan om te participeren in en te anticiperen op de energietransitie. Deze tegenstelling blijft nu nog wat onderbelicht in het NPE. Nu de eerste ervaringen met participatie en burgerbetrokkenheid in lokale projecten zijn opgedaan, zou het logisch zijn om te evalueren of dit een haalbare route is, of dat er ook andere keuzes nodig zijn om het deel van de maatschappij mee te krijgen dat stopt in de transitie vanwege onvoldoende duidelijkheid of angst voor instabiliteit.

Ontwikkelrichting 2050

In grote lijnen herkennen we de beschreven ontwikkelrichtingen. Het is verhelderend dat deze ook duidelijk in de tijd zijn beschreven. Toch blijven teveel zaken aangeduid als 'onzeker'. De eerder genoemde schets van de grenzen van het energiesysteem van de toekomst ontbreekt hierdoor. Grenzen die onzes inziens mede zouden moeten worden bepaald door de randvoorwaarde dat het energiesysteem bijdraagt aan het behouden of het verbeteren van de kwaliteit van de leefomgeving voor alle inwoners van Nederland.

De bestaande locaties die geschikt zijn voor energie-intensieve industrie zijn schaars, dit zijn immers ook de industrieën met zeer hoge milieu-categorieën waar maar beperkt ruimte voor gereserveerd is in Nederland. De ruimte voor nieuwe energie- en grondstoffeninfrastructuur, die in belangrijke mate in de directe nabijheid van de bestaande industrieclusters een plek moeten vinden, is eveneens schaars. Dat heeft in grote mate te maken met de hoge bevolkingsdichtheid (en daardoor schaarse beschikbare ruimte om de industrieclusters fysiek uit te breiden) en de hoge (geluids)emissies en veiligheidsaspecten van deze nieuwe infrastructurele objecten als hoogspanningsstations, converters, electrolysers, batterijsystemen, gevaarlijke stoffen en dergelijke. Het NPE houdt onzes inziens nog onvoldoende rekening met die sterk beperkende (of op zijn minst sterk vertragende) factoren bij het schetsen van het energiesysteem van de toekomst. We zien daarin een risico dat de transitie zich van obstakel naar obstakel gaat bewegen, omdat we steeds weer nieuwe systeemgrenzen gaan tegenkomen. Dat draagt niet bij aan een voorspoedige energietransitie.

Overige onderwerpen

Rechtvaardige energietransitie in de periferie

In onze regio signaleren we dat de investeringen in energienetten vooral geconcentreerd zijn op de steden en industriegebieden, terwijl het lokale netwerk op het platteland achter blijft. Hierdoor is het niet alleen steeds lastiger om daar opwek te realiseren, maar wordt ook verduurzaming van bestaande functies in die gebieden steeds moeilijker. Tegelijkertijd schrijft u in het NPE dat er op het platteland meer ruimte is om energie op te wekken, terwijl de vraag toeneemt in de steden. Deze patstelling maakt het verschil tussen stedelijke gebied en haar achterland op meerdere fronten groter. Zonder verduurzamingskansen zal het voorzieningenniveau buiten de steden steeds verder achteruitgaan, terwijl men daar ook nog eens de lasten van grootschalige opwek voor de kiezen krijgt. Dit vraagt naar onze mening om een meer actieve sturing op een rechtvaardige energietransitie in de periferie.

Buisleidingen: veiligheid en modal shift

Omgevingsveiligheid is een zwaarwegend ontwerpprincipes, zeker voor Moerdijk dat reeds een hoog risicogebied is met betrekking tot veiligheid. Dat moet ook gelden voor ondergrondse buisleidingen waar importstromen van ammoniak, methanol en vloeibare organische waterstofdragers door worden vervoerd én voor de plekken waar die stoffen gebruikt worden in het productieproces. Momenteel wordt voor nieuwe buisleidingen slechts gekeken naar de in de SV Buisleidingen 2012-230 vastgelegde reserveringsstroken, terwijl in 2012 nog beperkt zicht was op de aard van de stoffen en de benodigde volumes. Die buisleidingenstroken zijn zo optimaal mogelijk tussen de bestaande industriële clusters geprojecteerd. De vraag die nu bij de realisatie van nieuwe buisleidingen nog niet gesteld lijkt te worden, is of er binnen die bestaande clusters nog wel ruimte is om veilig met de beoogde stoffen te kunnen werken. We vragen u hier nadrukkelijk meer aandacht voor te hebben, zeker in relatie tot de forse ontwikkelingen van het energiesysteem in dezelfde gebieden.

In het verlengde hiervan vragen we ook aandacht voor het nemen van voldoende regie op de modal shift. De grondstoffentransitie levert naar verwachting aanzienlijk meer vervoer van gevaarlijke stoffen op. Deze stoffen zijn bij uitstek geschikt om via buisleidingen te vervoeren. Door stevig te sturen op (verplicht) vervoer van deze stoffen door de buisleidingenstraten, kan het vervoer over water, weg en spoor worden gereduceerd. Dit draagt bij aan meerdere maatschappelijke opgaven, zoals het reduceren van filedruk en stedelijke ontwikkeling en veiligheid in spoorzones.

Kennis, capaciteit en competenties voor uitvoering

In het concept NPE wordt aangegeven dat in de definitieve versie zal worden uitgewerkt welke kennis, capaciteit en competenties de uitvoering van het NPE vraagt van de Rijksoverheid. Dezelfde vraag is echter minstens net zo relevant voor de lagere overheden. Wij verzoeken u dan ook om in het definitieve NPE óók een doorkijk te geven naar de kennis, capaciteit en competenties die dit vraagt bij de lagere overheden.

Tot slot

Wij zien in het concept NPE een mooie basis voor een klimaatneutrale samenleving in 2050. Het zet de koers naar een duurzaam en rechtvaardig energiesysteem. Onze gemeente speelt daarin een belangrijke rol. Daarin nemen wij, rekening houdend met onze eerder geschetste positie, graag onze verantwoordelijkheid. Bij de verdere uitwerking van het NPE zien wij onze aandachtspunten een plek krijgen, zodat wij zowel het lokale als het hogere belang kunnen dienen. Graag blijven wij daarover constructief met uw ministerie in gesprek.

Met vriendelijke groet,
Burgemeester en wethouders van Moerdijk,
de gemeentesecretaris

ir. J.C. Slagboom

de burgemeester,

A.J. Moerkerke